

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

איך שמירת הכסף לאחר שהולך האדם בדרך כל הארץ?

אמר רב יצחק שיחלק את ממונו לג', שליש בקרקע, שליש בסחורה ושליש יניח בידו לצרכיו. ביאר המהרש"א, שליש בקרקע מתפרש על שמירה בקרקע כמבואר בגמ', או שירכוש קרקע. והחלוקה היא לג' דברים הללו שבכל אחד יש מעלה, קרקע אינה אובדת. מעות בסחורה יכול להרוויח. וכסף בידו מועיל למה שצריך.

הביא החפץ חיים בספרו אהבת חסד (חלק ג, פרק ד בהג"ה) בשם השל"ה הקדוש בספר יש נוחלין, את הסדר הראוי לשמירת הכסף לאחר מות האדם, כך שיעלה לו זכויות אף בשעה שאינו יכול לקיים מצוות.

יתנדב אדם סך כסף בצורה שהקרה תהיה קיימת לעולם. ויצווה לחלקו לשלשה חלקים, וג' החלקים הללו יסייעו להחזיק את ג' העמודים והיסודות שעליהם העולם עומד, והם תורה עבודה וגמילות חסדים.

יחלק את הסכום שקצב כאמור לג' חלקים, שני חלקים מהסכום יעלו רווח, וכמובן שיהיה באופן המותר לא ע"י ריבית, כדי שלא יהא מצוה הבאה בעבירה, ומצוה השל"ה שיוכל לרכוש בית או חנות שהם יחזיקו את הקרן ויעלה מהם רווח.

שני החלקים האמורים שהקרן קיימת ויש מהם רווח, מחלק אחד יסמכו ויחזיקו בעמוד אשר דת ולטייע לעניים לומדי תורת אמת לשם שמים הנצרכים לקבל. ומאוד יזהרו לפרנס בבני עמי הארץ העניים להיות להם עץ חיים ולהחזיקם ולהספיק כראוי. וראינו הרבה בני עניים שלאביהם לא היה ידו לגדלם לתורה וללמדם מוסר והשכל ויראת שמים, על כן אותם צריך לחזק ולאמץ ביותם.

בחלק השני של הרווח, יחזקו את עמוד העבודה, כלומר לתת חלק מה לכל הצדקות והחבורות הקדושות שיש בעיר שבכל פעם נותנים הציבור אף מחלק זה יתנו, ויעשו אף נר של תפילה וכד'.

החלק השלישי שאינו מרוויח, יהא מונח מוכן ומזומן להחזיק בו עמוד אור העולם, העמוד השלישי גמילות חסדים, היינו להלוות לעניים על משכנות טובים דווקא ותיזהרו ותשמרו מאוד שלא יתמעט מהקרן אפילו קצת מעט.

מאריך עוד השל"ה בביאורו את העניין בהרחבה, אך מסיים בהוראה לבני ותלמידיו, זאת העצה היא עצת ד' לעולם תעמוד ושומע לעצה - חכם ואשריו וטוב לו בעולם הבא המקיים אותה כי בכל יום מחדשים זכויות חדשות כי הוא עושה צדקה בכל עת וחבילות חבילות של מצות וגמילות חסד בכל שעה לדורות עולם ליזכרו לפני ד' תמיד, וכאילו היה בחיים ועוסק ומטריח עצמו בה.

האם יין להבדלה הוא חיוב?

מבואר בגמ' שבערב שבת לא הטריחו את השומר להטמין את המעות בקרקע, אך מיד במוצאי שבת חיוב להטמין ואם לא יטמין בקרקע חיוב באחריותם. וא"כ לא הטמין מחמת הבדלה. ביאר רש"י שהמפקיד היה צורבא מרבנן וחרד על מצוות הבדלה שתהיה על כוס, ואומר השומר לא הטמנתי היות וחשבתו שירצה את המעות לצורך יין להבדלה.

ודנו הרבה באחרונים מה העניין בצורבא שדווקא לגביו נאמר הענין שטרוד לגבי יין הבדלה, יש שביארו שצורבא העם יוצאים בבית הכנסת והת"ח מקפידים לברך בעצמם. יש שביארו ששאר העם היו מבדילים על חמר מדינה והת"ח הקפידו דווקא על יין. (ע"י מג"א רצו, י ושם במחצית השקל; פרישה חו"מ רצ"א, ושם בסמ"ע כז)

לשון הרמב"ם (שאלה ופקדון ד, ה) "ואם ת"ח הוא אינו חיוב עד שישנה אחר שיבדיל כדי לקברן". כמבואר בשיטת רש"י ועוד, מדובר שהמפקיד הוא הת"ח וטענת השומר שהינה את הכסף עד שיבדיל. אך הרמב"ד שם בהשגה כתב "א"א ואם ת"ח הוא הנפקד". הלח"ח תמה על דעת הרמב"ד הרי לנפקד אסור הכסף בשימוש. והנ"כ (חו"מ רצא) ביארו את שיטת הרמב"ד שגרס כדעת הר"ף הנשומר היה טרוד בעצמו להשיג יין להבדלה לכן אין עליו תביעה מדוע לא הטמין בקרקע. הסמ"ע ביאר בכונת הרמב"ש ש"ה המפקיד היה סבור שהשומר כבר הטמין בער"ש א"כ מה לו חובא במוצ"ש לויטול לצורך הבדלה, הרי הכסף כבר טמון בקרקע, לכן הרמב"ד נידד מביאורם של הראשונים וביאר שהנפקד הוא הת"ח שטרוד בענין יינו להבדלה. (עוד דנו באריכות חו"ב על השו"ע מתי חיוב להטמין האם מיד במוצ"ש לאחר זמן הבדלה, או אף קודם להבדלה אם אינו ת"ח או עד שיאיר הבוקר של יום ראשון. ועיי"ש)

יש לברר האם "יין" הוא חיוב או מעלה. דרשו בגמ' בפסחים (קו, א) "תנו רבנן זכור את יום השבת לקדשו, וזכורה על היין". ולפי המבואר קידוש והבדלה דינם אחד לגבי עצם הזכרת המאורע ועצם החיוב מצד "זכורה". מבואר שיש מצוה לקדש על היין. לגבי נזיר אמרו שאין קרבנו מתירו במצווה. והדבר צריך תלמוד הרי לאחר שהביא הנזיר קרבנו מותר בשתיית יין, א"כ התייר אותו במצוות קידוש והבדלה.

אומר המאירי (נדרים ד), קידוש והבדלה אין היין בהם חובה, כי אם מדברי סופרים. ואמנם אמרו בגמ' בריש נזיר (ד, א) קידושא והבדלתה מושבע ועומד הוא. א"כ נראה שיש בהם חיוב מהתורה. אומר המאירי שם נקטו בש"ס בדרך

קושיא, ולא בדרך הכרת. ולהוסיף על זבריו, נקטו תוס' בפסחים (קו, א ד"ה זכרהו) וז"ל "ונראה דקידוש על היין אסמכתא היא והא דאמר במי שמתו (ברכות כ, ב) נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה. היינו, דוקא קידוש היום, אבל על היין לא הויא אלא מדרבנן. עכ"ל. מבואר גם בדבריהם, שכל הפסוק שדרשו הימנו שיש חובה בקידוש והבדלה על היין זה אינו בתורת לימוד מהתורה, כי אם אסמכתא בעלמא. והביאו על דבריהם כראיית המאירי מהגמ' בניזיר. וכן על זה הדרך בדבריהם במסכת שבועות (כ, ב ד"ה נשים חייבות).

אולם תוס' בב' המקומות הביאו עוד ביאור, אף אם נאמר שזה דרשה גמורה, ויש חיוב מהתורה לעשות קידוש על היין, מ"מ האי דינא שהמברך צריך שיטעום, דין זה אינו אלא מדרבנן.

לסיכום הענין, דעת המאירי והתוס' בתירוצם הראשון, שחובת קידוש, מהתורה. אולם על היין, אינו אלא מדרבנן. ותוס' בתירוצם השני, נקטו שחיוב קידוש על היין מהתורה. שיטעום המברך, אינו אלא מדרבנן.

מבואר שרוב שיטות אין חיוב מהתורה לקדש או להבדיל על היין, כל הדין הוא דין מדרבנן שזכורה על היין. ובדבר זה יש מעלה מיוחדת לצורבא מרבנן שחפץ לעשות בעצמו. בעולת שבת בהלכות קידוש כתב, שעדיף שיעשה אדם קידוש בעצמו כיון שלמדנו שמצווה בו יותר מבשלוחו.

התוספת שבת בהלכות קידוש השיג על זבריו, שהרי קי"ל בכל מקום "שומע כעונה" א"כ מדוע קידוש והבדלה יהיו שונים, אין חסרון של לכתחילה בלצאת ידי חובה ממשהו אחר.

כזבריו אף שמשהו במג"א (רצו, י), שביאר שהצורבא מרבנן רצה להבדיל לבדו כדי להוציא את אנשי ביתו, לכן לא יצא מהש"ץ בית הכנסת, מבואר שהמג"א העמיד באוקימתא שיש לו בני בית להוציאם, ולא העמיד שרצה לקיים דין לכתחילה כפי שביאר העולת שבת.

סיכום הדף

נושא היום: שמירה כדרך השומרים. הנהגות בממון. אחריות השומר.

אם לא שמר כדרך השומרים חייב, לכן מסר לבנו או לבתו הקטנים או שלא נעל כראוי חייב. וכן אם צרר בסודרו והפשיל לאחוריו חייב, שהיה לו לצרור ולהניח בידו. ולמד רבא מדברי רב יצחק, "וצרת הכסף בידך" אע"פ שהמעות צרויים יהיו בידך. עוד אמר ישאיר את הכסף מופקד במקום מזומן שאם תזדמן לו סחורה יוכל להשתמש בכספו. עוד אמר שיחלק את ממונו לג', שליש בקרקע, שליש בסחורה ושליש יניח בידו לצרכיו. עוד אמר, אין הברכה שרויה אלא בדבר קידוש מן העין ולמד "יצו ד' אתך את הברכה באסמכתא". רבי ישמעאל למד מהפסוק הנזכר, אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו.

ההולך לספור את גורנו יתפלל יה"ר ד' אלוקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. כאשר התחיל למנות יאמר ברוך השולח ברכה בכרי הזה. לא יתפלל לאחר המדידה שזו תפילת שוא. שאין הברכה שרויה מצויה לא בדבר השקול והמדוד והמנוי אלא בסמוי מן העין.

אמר רבא לא הטריחו את השומר בער"ש להטמין את הכסף בקרקע, ואם התעכב באמור רבא מלהטמין יתחייב. אמ"כ המפקיד (ע"י עיונים) הוא ת"ח שיש טענה לשומר לומר שחשב שיצטרך את הכסף לקנות צורכי הבדלה. השתנו הזמנים ביחס למקום שמירת הכסף, בתחילה כאמור בקרקע, אך שהתרחבו הנגבים המחששים את הקרקע אמרו שיטמין בשמי הקורה. אח"כ אמרו שיטמין בשורות האבנים שבכותל. ויש דעה שמשפר לכותל עצמו ולא דווקא בין האבנים. אח"כ אמרו בטפח הסמוך לקרקע או לקורה העליונה. שיעור הטמנת מעות מספיק בטפח כדי שלא יבחינו בכך, ואין הדין דומה לתמיץ המוטמן יותר מל' טפחים נחשב כמבוער מן העולם כיון שתלוי בתחושת ריחו של כלב.

שומר שהניח מעות בצריף העשוי מעצי ערבה, ונגנב. אמר רב יוסף לדעה א. מועיל לגנבים אך לא מועיל לשריפה תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב. לדעה ב. אמר שלא מועיל לשריפה ומועיל לגנבים ותחילתו בפשיעה וסופו באונס פטור. ופסקו שחייב. אמר השומר שאינו יודע היכן הניח את הפקדון, אמר רבא כל שאינו יודע פושע וחייב. שומר שמסר לאמה הניחה בארז ונגנב, למסקנא פסק רבא שיהיו דעת המפקיד שיוכל למסור לבני ביתו, האם לא ידעה שמוטל עליה להטמין בקרקע והבן סבר שאם תחשוב האם שהמעות שלו תשמור יותר טוב, ישבע הבן שמסר לאם, תשב האם שהניח בארז ונגנב, ופטורים.

אפטרופוס של יתומים רכש שור ללא שיניים ומסר לרועה, השור לא אכל ומת. אמר רמי בר חמא, הרועה מוגדר שומר שכר של יתומים שהיה מוטל עליו לבדוק אם השור אוכל, אך כיון שבמקרה ההוא לא היה הפסד ליתומים כיון שמצאו את מוכר השור ונטלו ממנו את דמי השור. עתה הנידון בין המוכר שוריים שדרכו לקנות מאחד ולמכור לאחר, לאפטרופוס מדוע לא הדויע שהשור אינו אוכל, לכן המוכר ישבע שלא ידע את מצבו של השור, והרועה ישלם דמי שר בזול.

שומר שקיבל כשות, והיה לו כשות, אמר השומר למרשתו הכן מהכשות שיכר, והמשרת נטל מהפקדון. השומר טוען שאמר שיכר משלו. המשרת טען שלא אמר לו שיש כאן פקדון. ומדובר שהמשרת לא שהה בזמן כדי שיעד השומר שנטל מהפקדון ולא ממה ששייך לו. ומדובר שהשיכר החמיץ, או שהשכר של הפקדון היה גרוע עם קוצים, וישלם כמו שהרוויח לפי ערך השיכר הגרוע.